VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

LAUSUNTO
27.2.2018
Jari Ylitalo

Eduskunnan puolustusvaliokunta

Viite HE 198/2017, HE 199/2017, HE 202/2017, HE 203/2017 sekä HE 70/2017

Asia Valtioneuvoston kanslian lausunto viitteessä mainituista hallituksen esityksistä eduskunnalle.

Tausta

Eduskunnan puolustusvaliokunta on pyytänyt Valtioneuvoston kanslialta lausuntoa seuraavista hallituksen esityksistä;

- HE 198/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta
- HE 199/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta
- HE 202/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi
- HE 203/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilastiedustelusta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Valtioneuvoston kanslian toimialaan kuuluu valtioneuvoston yhteinen tilannekuva, varautuminen ja turvallisuus sekä häiriötilanteiden hallinnan yhteensovittaminen, jota tehtävää tukee laki valtioneuvoston tilannekeskuksesta.

Valtioneuvoston kanslia yhteen sovittaa Euroopan unionissa päätettävien asioiden valmistelun ja käsittelyn, jollei toisin säädetä. Pääministeri huolehtii EU:ssa päätettävien asioiden valmistelun ja käsittelyn yhteensovittamisesta ja edustaa Suomea Eurooppa-neuvostossa. Hän johtaa EU-ministerivaliokuntaa, jossa käsitellään Suomen toimintalinjaukset Euroopan unionia koskevissa asioissa, mukaan lukien EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikka ja sisäiseen turvallisuuteen liittyvät EU-asiat.

Kanslia käsittelee lausunnossaan kaikkia neljää hallituksen esitystä lyhyesti yhdellä lausunnolla ja toteaa esityksistä seuraavaa:

Snellmaninkatu 1, Helsinki
Snellmansgatan 1, Helsingfors
PL 23, 00023 Valtioneuvosto
PB 23, 00023 Statsrådet
PUHELIN/TELEFON
0295 16001 (vaihde/växel)
FAKSI/FAX
(09) 1602 2165
kirjaamo@vnk.fi
registratorskontoret@vnk.fi

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta

Valtioneuvoston kanslia tukee hallituksen esitystä perustuslain 10 § muuttamisesta esitetyllä tavalla kansallisen turvallisuuden niin vaatiessa. Kansallinen turvallisuus ja valtiollinen itsemääräämisoikeus luovat pohjan perustuslain takaamille muille oikeushyveille.

Tiedustelutoiminnan valvonta ja valtion virkamieslain 7 § muuttaminen

Valtioneuvoston kanslia näkee, että laajenevien tiedustelutoimivaltuuksien vastapainoksi tarvitaan riippumaton, tehokas ja ennen kaikkea uskottava valvontajärjestelmä. Valvonnan tulee olla reaaliaikaista ja systemaattista. Asian vakavuus edellyttää valtioneuvoston kanslian näkemyksen mukaan lain tasoista säätelyä.

Toiminnan resursointi on herättänyt hallituksen esityksen valmistelun aikana runsaasti keskustelua ja arviointia sen riittävyydestä niin puolesta kuin vastaankin. Valtioneuvoston kanslian näkemyksen mukaan toiminnan käynnistäminen on prioriteettina tärkein. Samalla kanslia näkee, että valvonnan toteuttamista, toimivuutta ja resursointia tulee tarkastella heti toiminnan käynnistämisestä lähtien ja tarvittaessa tehdä tarpeelliset korjaustoimenpiteet, mikäli niiden tarvetta ilmenee.

Valtioneuvoston kanslia pitää kannatettavana uuden, erillisen viranomaisen perustamista sotilas- ja siviilitiedustelun laillisuusvalvonnan huolehtimiseksi hallituksen esityksessä tiedustelutoiminnan valvonnasta esitetyllä tavalla.

Valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisen tiedusteluvaltuutetun ja tiedusteluvaltuutetun toimiston muun kokoonpanon osalta valtioneuvoston kanslia puoltaa hallituksen esitystä toimijoiden vaatimuksesta Suomen kansalaisuuden osalta. Samalla nähdään tärkeänä riittävän laajan turvallisuusselvitysmenettelyn käyttämistä edellä mainitun henkilöstön osalta. On kuitenkin hyvä huomioida, että nuhteettomuuden arviointi ja pelkästään tieto yhteyksistä ulkomaille ei anna perusteita olla nimittämättä ansioituneita henkilöitä, ellei tiedossa ole objektiivisesti arvioiden tähän yleisiin nimittämisedellytyksiin kuuluvaa osa-aluetta vaarantamia elementtejä.

Siviili- ja sotilastiedustelulainsäädäntö

Lakiesitysten perusteluissa on otettu huomioon Valtioneuvoston kanslissa toimiva valtioneuvoston tilannekeskus ja sen merkitys valtionjohdon ja eri viranomaisten tilannetietoisuuden ylläpitämisessä. Myös varsinaisissa lakiehdotuksissa korostetaan siviili- ja sotilastiedustelun yhteensovittamista valtion johdon ja keskeisten ministeriöiden kesken.

Tätä tukemaan Valtioneuvoston kanslia on kesäkuussa 2017 pääministerin päätöksellä asettanut tiedustelun ja tilannekuvan koordinaatioryhmän, jonka tehtävänä on:

- arvioida ja yhteen sovittaa ylimmän johdon tietotarpeita:
- koordinoida ja arvioida tilannekuvan yhteensovittamiseen liittyviä tehtäviä;
- yhteen sovittaa siviili- ja sotilastiedustelun teema-alueita ja painopisteitä sekä prioriteetteja sekä
- määrittää valtioneuvoston tilannekeskuksen analyysin tuottamiseen liittyviä tietotarpeita.

Lainsäädännön EU-ulottuvuus

Hallituksen esityksissä tarkastellaan turvallisuusympäristön kansainvälistymistä ja nostetaan esiin ulkopoliittisesti merkittävät kansainväliset asiat sekä kansainväliset suhteet. Myös Euroopan unioniin liittyviä kysymyksiä sivutaan. Valtioneuvoston kanslia korostaa Euroopan unionin jäsenyyden keskeistä merkitystä Suomelle sekä ulkoisen että sisäisen turvallisuuden kannalta. EU:n jäsenvaltioiden välinen keskinäisyysriippuvuus on jatkuvasti kasvanut sekä ulkoiseen että sisäiseen turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Erityyppiset häiriö- ja kriisitilanteet ovat yhä useammin monialaisia.

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 4 artiklan 2 kohdan mukaan unioni kunnioittaa keskeisiä valtion tehtäviä, erityisesti niitä, joiden tavoitteena on valtion koskemattomuuden turvaaminen, yleisen järjestyksen ylläpitäminen sekä kansallisen turvallisuuden takaaminen. Erityisesti kansallinen turvallisuus säilyy yksinomaan kunkin jäsenvaltion vastuulla. Artiklassa tunnustetaan, että jäsenvaltioiden tehtävänä ja oikeutena on suojella keskeisiä turvallisuusetujaan, mukaan lukien maanpuolustuksesta huolehtiminen. Osana turvallisuusetujensa suojaamista jäsenvaltiot toteuttavat sisäisen ja ulkoisen turvallisuutensa edellyttämiä toimenpiteitä.

Kansallinen tiedustelutoiminta kuuluu kansalliseen toimivaltaan. Kansainvälisessä ja eurooppalaisessa turvallisuusympäristössä tapahtuneiden muutosten myötä tarve tietojenvaihdon kehittämiseen ja tehostamiseen muiden jäsenvaltioiden sekä EU:n toimielinten kanssa on kuitenkin kasvanut. Eurooppa-neuvosto kehotti jäsenvaltioita kesäkuussa 2015 hybridiuhkiin vastaamiseksi sekä joulukuussa 2015 terrorismin torjumiseksi toimiin tehostaakseen kiireellistä tietojen vaihtoa. Päätelmässä mainittiin muun muassa tiedonvaihto terrorismin torjunnasta vastaavien jäsenvaltioiden viranomaisten välillä sekä Europolin uuden terrorismintorjuntakeskuksen tukeminen. Päätelmä on tukenut myös EU:ssa keväällä 2016 hyväksytyn tiedonvaihtoa koskevan tiekartan täytäntöönpanoa. Suomi on pitänyt tiedonvaihdon tehostamista ja EU:n tason tietojärjestelmien kehittämistä tärkeänä. Ulkomailta saatavalla tiedolla on yhä suurempi merkitys kansallisten turvallisuusetujen suojaamisessa.

Tiedustelutoiminnassa on kunnioitettava perus- ja ihmisoikeuksia sekä oikeusvaltioperiaatteita. EU-oikeudessa tunnustetaan muun muassa oikeus henkilötietojen suojaan sekä yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamiseen. Oikeuksien ja vapauksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen. Rajoitusten tulee olla suhteellisuusperiaatteen mukaisia.

Valtioneuvoston kanslian näkemyksen mukaan hallituksen esityksien valmistelussa on noudatettu hyvää lainsäädäntötapaa ja on pyritty tarkkarajaisuuteen siinä määrin, kuin se tämän tyyppisessä lainsäädännössä on mahdollista yksityiskohtaisia toimintamenetelmiä paljastamatta. Kanslia tukee hallituksen esityksien hyväksymistä parlamentaarisen käsittelyn jälkeen.

Valtioneuvoston turvallisuusjohtaja

Jari Ylitalo